

MEĐUVREMENI IZVJEŠTAJ BR. 2
11.09. - 20.09.2006

I. SAŽETAK

- Izborna kampanja posljednjih sedmica postaje sve aktivnija što uključuje javne skupove, kampanje odlaska na vrata građana, plakate i opsežno korištenje medija. Aktivnosti kampanje se provode različitim intenzitetom širom zemlje.
- Atmosfera je i dalje puna naboja i polarizirana, a političke stranke i kandidati zauzimaju jake stavove po nacionalističkim pitanjima.
- Za vrijeme perioda izvještavanja, Centralna izborna komisija (CIK) je održala tri sjednice i usvojila je većinu obrazaca, uputa i propisa neophodnih za održavanje predstojećih izbora.
- Nakon mnogih rasprava Centralna izborna komisija je odlučila da će se pitanja nacionalističke retorike tokom kampanje razmatrati za svaki slučaj pojedinačno.
- Centralna izborna komisija je razmotrila nekih dvanaestak prigovora i žalbi za vrijeme perioda izvještavanja. Žalbe su u većini slučajeva razriješene sporazumno. Samo jedna žalba je podnesena Apelacionom odjelu Suda Bosne i Hercegovine.
- Iako je rješavanje određenih izbornih prigovora od strane Općinskih izbornih komisija (OIK) novina na ovim izborima, Općinske izborne komisije su uglavnom pokazale dobro razumijevanje i profesionalnost kod izvođenja svoje uloge.
- Nakon pažljivog razmatranja Centralna izborna komisija je odlučila da postupi na način koji će dozvoliti svim raseljenim osobama koje su u međuvremenu izgubile svoj status da zadrže pravo glasanja u njihovim prijeratnim općinama.
- Zakonske odredbe za besplatni medijski prostor javnih emitera su ispoštovane i redovne televizijske debate su omogućile kandidatima da prenesu svoje poruke biračkom tijelu.
- Sva tri javna TV kanala su u svojim vijestima pokazala slab interes za izborne kampanje, ali su posvetili značajan dio svog programa državnim vlastima i njihovim aktivnostima van konteksta kampanje.
- 3.893 domaćih nepristrasnih posmatrača su akreditirani za predstojeće izbore. Brojne lokalne nevladine organizacije su se spojile u jednu krovnu organizaciju NVO OKO, a područja i metodologije svake od ovih nevladinih organizacija su jako različiti.

- Gospodin Karel De Gucht, Predsjedavajući OSCE-a je imenovao gospodina Davida Heatha (Člana delegacije Velike Britanije u Parlamentarnoj skupštini OSCE-a) za Specijalnog koordinatora koji će voditi kratkoročnu posmatračku misiju OSCE-a.

II. ADMINISTRACIJA IZBORA

CIK nastavlja sa pripremama za izborni dan, usvajajući većinu obrazaca, uputa i propisa vezanih za održavanje izbora; čini se da se raspravlja o svim administrativnim pitanjima. Za vrijeme perioda izvještavanja Centralna izborna komisija je održala tri sastanka. Ti sastanci su bili otvoreni za javnost i najavljeni su putem internet stranice Centralne izborne komisije, iako ponekad prekasno. Mediji i domaći posmatrači obično nisu bili prisutni na sjednicama.

Između ostalog, Centralna izborna komisija je donijela odluku da se uspostavi Glavni centar za prebrojavanje u Sarajevu. Predloženi su nacrti uputa za prijem, obradu, provjeru, objavljivanje i verifikaciju izbornih rezultata, ali njihovo usvajanje je odgođeno zbog kasnog predavanja nacrta članovima Centralne izborne komisije.¹

Pitanje nacionalističke retorike se također pojavilo na sastancima Centralne izborne komisije i nakon goruće debate konačno je donesena odluka da će se takvi incidenti razmatrati za svaki slučaj pojedinačno. Centralna izborna komisija je oklijevala da donese odluke na osnovu nejasnih zakonskih odredbi, te se stoga odlučila da u praksi odgodi to pitanje zahtijevajući od svog sekretarijata da ispita slične slučajeve koji su se pojavili prilikom prethodnih izbora i da prikupi neophodne podatke o pojavljivanju kandidata u medijima ili njihovim izjavama za štampu.

Općinske izborne komisije nastavljaju sa radom na organiziran način i čini se da su dobro pripremljene za izbore. Desile su se neke manje promjene u sastavu određenih općinskih izbornih komisija zbog bolesti ili odlaska u penziju, što je odobreno od strane Centralne izborne komisije. Čini se da većina općinskih izbornih komisija radi na *ad hoc* osnovi te da ne održavaju službene sastanke ako nije potrebno donijeti neke odluke. Trenutno je u toku raspodjela ključnih izbornih materijala općinskim izbornim komisijama, unutar zakonski propisanih rokova.

Imenovanje biračkih odbora je već praktično završeno, sa samo jednom neriješenom žalbom koja je poslana relevantnoj općinskoj izbornoj komisiji na pojašnjenje. Mnoge općinske izborne komisije su započele obuku biračkih odbora. Nisu predviđeni nikakvi službeni priručnici zbog nedostatka finansijskih sredstava.² Međutim, Općinska izborna komisija općine Stari Grad, Sarajevo je objavila Priručnik na svojoj internet stranici (pripremljen u saradnji sa Udruženjem izbornih zvaničnika). Iako je ovaj priručnik namijenjen prvenstveno biračkim odborima te općinske izborne komisije, njegovi autori ga preporučuju i svim ostalim općinskim izbornim komisijama. Centralna izborna komisija do sada nije iznijela svoje mišljenje o ovom priručniku.

Kao što je ranije izvještavano, žene su aktivno uključene u administraciju izbora, 30% predsjedavajućih općinskih izbornih komisija su žene. Na nivou biračkih odbora dugoročno

¹ Nakon duge i kontroverzne rasprave, također je usvojen poseban akt koji dozvoljava da 37 pripadnika jedinica oružanih snaga BiH koji se trenutno nalaze u mirovnoj misiji u Iraku glasaju putem pošte. Ovaj akt je smatran neophodnim zbog činjenice da je rok za prijavljivanje za glasanje izvan zemlje istekao 17.07.2006. godine.

² CIK smatra *Pravilnik o načinu glasanja i brojanju glasačkih listića* odgovarajućom zamjenom.

angažirani posmatrači su primijetili da su gotovo 50% odbornika žene, iako se ove cifre u nekim područjima smanjuju i na 20-30%.

Vremenski rok za direktno uključenje na Centralni birački spisak je istekao 15.09.³ Posljednje neriješeno pitanje registracije je bilo vezano za kategoriju raseljenih osoba, s obzirom da se status određenih raseljenih osoba promijenio tokom perioda registracije birača.⁴ Nakon pažljivog razmatranja, Centralna izborna komisija je odlučila da primijeni širi pristup koji je u skladu sa propisima: naime, raseljene osobe čiji status je promijenjen u međuvremenu će uživati status raseljenih osoba u toku ovih izbora. Ova odluka će uticati na nekih 3.985 birača, koji će glasati u svojim prijeratnim općinama putem nepotvrđenih glasačkih listića u općini u kojoj borave.⁵ Da bi se izbjegla mogućnost dvostrukog glasanja, imena takvih pojedinaca će biti naznačena sa napomenom „glasa negdje drugo“ na izvodima sa Centralnog biračkog spiska. Ove informacije će biti na vrijeme dostavljene Općinskim izbornim komisijama.

III. PREDIZBORNO OKRUŽENJE

Za vrijeme perioda izvještavanja intenzitet aktivnosti kampanje je varirao širom zemlje. Dok su dugoročno angažirani posmatrači OSCE/ODIHR Izborne posmatračke misije u nekim područjima primijetili prilično usporen početak kampanje, drugi su izvijestili o aktivnom prisustvu predizbornih aktivnosti u toku nekoliko posljednjih sedmica. U većini slučajeva primijećeno je da se sprovode brojne aktivnosti u vezi sa izbornim kampanjama te da one uključuju javne skupove, kampanje odlaska na vrata građana, plakate i opsežno korištenje medija. Neke od stranaka, naročito manje stranke, su izrazile veću sklonost ka skupovima manjeg obima, javnim skupovima koji manje koštaju, prilikom kojih su političari u direktnom kontaktu sa biračima.

Dok se politički subjekti dotiču pitanja kao što su ekonomija, obrazovanje, itd., u toku njihove kampanje pitanja koja su direktno povezana sa zaštitom određenih etničkih interesa su i dalje prevladavala. Ključne teme uključuju strukturu države, pitanje dva entiteta, te pitanje statusa Republike Srpske. Vezano za ovu temu, visoki predstavnik je 18.09.2006. godine dao izjavu upozoravajući da će se poduzeti određene mjere protiv nekih od kandidata ako se nastavi sa takvom separatističkom retorikom; većina uključenih strana je reagirala na ovu izjavu, pozitivno ili negativno. Neki sagovornici su također izrazili zabrinutost o mogućnosti sankcioniranja stranaka od strane Centralne izborne komisije. Dugoročno angažirani posmatrači su primijetili izolirane primjere javnih kampanja koje su bile na granici govora mržnje.

Pojavile su se određene kontroverze vezano za odluku Socijaldemokratske stranke (SDP) da kandidira kandidata samo za hrvatskog člana predsjedništva iz Federacije BiH (FBiH) za državno predsjedništvo; mnoge hrvatske stranke su prigovorile zbog mogućnosti da bi hrvatski član predsjedništva mogao biti odabran većinskim glasovima bošnjačkih birača,

³ Birači registrirani između 17.08. (rok za primarnu listu) i 15.09. će biti uključeni u dodatne odlomke u Centralnom biračkom spisku, koji će biračkim odborima biti poslani u odvojenim omotnicama.

⁴ Tako su određene raseljene osobe postali redovni birači, ne uživajući više privilegiju da biraju opciju glasanja u svojim prijeratnim općinama.

⁵ Glasanje putem nepotvrđenih glasačkih listića uključuje stavljanje jednog glasačkog listića u kovertu na posebnim biračkim mjestima (po jedno u svakoj općini), koja uključuje lične podatke birača. Ovi glasački listići se zatim prosljeđuju Glavnom centru za prebrojavanje u Sarajevu. Detalji o određenom biraču se zatim provjeravaju i ako se otkrije da su ispravni glas postaje važeći.

ponovo naglašavajući osjetljivost trenutnog etnički-zasnovanog izbornog sistema.⁶ Dodatno pitanje koje se javilo u toku perioda izvještavanja je bilo moguće potpisivanje posebnog sporazuma o saradnji između Republike Srpske i Srbije malo prije izbora; ovo je dalje polariziralo opcije između različitih strana vezano za ulogu i ograničenja dvaju entiteta.

Prilikom kontakta sa Izbornom posmatračkom misijom OSCE/ODIHR, političke stranke su izrazile nekoliko prigovora vezano za provedbu kampanje, i na centralnom i na regionalnim nivoima. Čini se da su uglavnom u stanju da sprovedu svoje kampanje bez prepreka od strane vlasti ili od strane drugih stranaka. Primjeri uništavanja lica na plakatima ili cijepanja plakata sa reklamnih panela primijećeni su od strane nekih stranaka i zapaženi od strane Izborne posmatračke misije OSCE/ODIHR. Pojedinačni slučajevi izbornih plakata na javnim zgradama su i dalje prisutni, ali u malom obimu.

Političke stranke su često izražavale zabrinutost Izornoj posmatračkoj misiji OSCE/ODIHR vezano za načine na koje mediji izvještavaju. Manje stranke su se žalile zbog činjenice da veće stranke dominiraju medijskim prostorom, dok su se veće stranke ponekad žalile da njihove poruke budu izgurane zbog zatrpanosti izvještajima o aktivnostima manjih stranaka.⁷ Većina stranaka je izrazila povjerenje u administraciju izbora, međutim, nekoliko ih je izrazilo zabrinutost vezano za moguće nepravilnosti koje bi se mogle javiti na dan glasanja. Također su često izražavale mišljenje da je novi sistem pasivne registracije znatno poboljšao kvalitetu glasačkih lista.

Učešće žena-kandidata u izornoj utrci uglavnom nije vidljivo na reklamnim panelima i plakatima širom zemlje, iako gradske zone u Federaciji BiH uključuju određeni broj plakata sa ženama-kandidatima (uglavnom na kantonalnom nivou). Kao rezultat odredbi o kvotama u izbornom zakonu, nekih 37% kandidata na izborima su žene.⁸

IV. MEDIJI

Tri javna emitera (BHT, FTV i RTRS) su do sada poštovali zakonske odredbe o besplatnom medijskom prostoru. Emitiraju besplatne poruke političkih stranaka svakog dana u određenom vremenskom intervalu (ti intervali uključuju tri do pet prezentacija različitih stranaka). Pored toga, sva tri javna TV kanala emitiraju redovni izborni program pod nazivom *Izborna hronika*. Program ima striktan format koji pruža mnogo informacija o izbornim aktivnostima političkih stranaka. Redovne TV debate između kandidata su se održavale na različitim javnim emiterima. Iako su oblici i kvaliteta debata varirali, one su ipak pružile kandidatima dobru priliku da razmjene svoja mišljenja.⁹

Privremeni rezultati praćenja medija koje je vršila Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR upućuju na to da se u informativnim emisijama na sva tri TV kanala pokazuje ograničeno interesiranje za izbornu kampanju. S druge strane, posvećuju značajan dio svojih emisija državnim vlastima i njihovim aktivnostima izvan konteksta izborne

⁶ Po trenutnom izbornom sistemu, birači u FBiH mogu glasati ili za hrvatskog ili bošnjačkog člana državnog predsjedništva.

⁷ Značajno je spomenuti da se nijedna stranka nije žalila zato što nisu dobile svoj zakonski dodijeljen besplatni medijski prostor.

⁸ Trenutno na državnom nivou BiH, 1 od 9 ministara je žena (Financije/Trezor) a 11 od 42 predstavnika u Parlamentu su žene (26%). Pored toga 23 od 98 predstavnika (23%) u FBiH i 18 od 83 predstavnika (22%) u RS su žene.

⁹ Na primjer, četiri TV debate između kandidata za Predsjedništvo BiH su emitirane na FTV-u u okviru emisije pod nazivom '60 minuta'.

kampanje. Između 01.09. i 17.09, BHT je 25% političkog i izbornog udarnog termina u informativnim emisijama koristila za izvještavanje o aktivnostima Vijeća ministara BiH, o kojima je izvještavano samo u pozitivnom ili neutralnom svijetlu. Nakon toga druge po redu su entitetske vlade FBiH i RS (19% i 18%), o kojima je također izvještavano uglavnom u pozitivnom ili neutralnom svijetlu. Što se tiče političkih stranaka i koalicija, najviše prostora je dodijeljeno *Savezu nezavisnih socijaldemokrata* (SNSD) 10%, i *Stranci demokratske akcije* kojoj je dodijeljeno 4%. Međutim Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR je ustanovila da je izvještavanje o SDA bilo 61% pozitivno, a 39% neutralno, dok je svega 24% izvještavanja o SNSD-u ocijenjeno kao pozitivno a 11% negativno.

Za vrijeme perioda izvještavanja otkrivene su vidljive razlike u medijskoj pokrivenosti između dva entiteta, što se odrazilo i na javne emitere. Čini se da je RTRS favorizirala političke subjekte iz RS-a i iskoristila je 63% političkog i izbornog udarnog termina na izvještavanja o aktivnostima vlade RS-a (44%), predsjednika RS-a (9%), i SNSD-a (10%). Ovo izvještavanje je bilo pretežno pozitivne ili neutralne prirode. S druge strane FTV je bila malo više naklonjena SDA, i toj stranci je posvetila 17% vremena (uglavnom neutralne ili pozitivne prirode). Na vijestima u udarnom terminu fokusirali su se uglavnom na aktivnosti vlade FBiH (26%) i na Vijeće ministara BiH (22%).

Privatni emiteri čiji je rad pratila Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR su pokazali slične modele slabog interesiranja za izbornu kampanju u svojim vijestima. TV Pink BiH je posvetila gotovo 17% svojih političkih i izbornih udarnih termina izvještavanju o SNSD-u (pretežno pozitivne ili neutralne prirode). Druga po redu je vlada RS (13 %, uglavnom pozitivne prirode). S druge strane, OBN privatni emiter je dodijelio najveći dio svojih udarnih političkih i izbornih termina izvještavanju o *Narodnoj stranci Radom za boljitak* (16%). Pored toga ova stranka je kupila značajan prostor za političko oglašavanje na OBN televiziji.

Treća privatna mreža koju je pratila Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR, TV Mreža Plus, je prilikom izvještavanja o političkim i izbornim vijestima posvetila otprilike podjednaku pažnju strankama SDA i SNSD (12% i 13 %). Međutim, Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR je ocijenila da dok je 36% izvještavanja o SDA bilo pozitivno a tek 9% negativno, čak je 62% izvještavanja o SNSD-u ocijenjeno kao negativno i 38% kao neutralno.

Do sada, štampani mediji su pružili opsežnu pokrivenost izbornih kampanja i dok su sve novine čiji je rad pratila Izborna posmatračka misija pružile širok spektar stavova, u pravilu su pokazale jake znakove favoriziranja određenih stranaka i kandidata. Tako jedino čitanjem nekoliko novina birači mogu dobiti informacije o različitim političkim perspektivama i kandidatima. Dnevne novine *Dnevni Avaz* sa sjedištem u Sarajevu su posvetile najviše pažnje *Stranci demokratske akcije* (24%) i *Stranci za BiH* (18%). Dok su ta izvješća bila uglavnom pozitivne ili neutralne prirode, vođa SDA, Sulejman Tihić, je kritiziran u nekoliko članaka. S druge strane dnevne novine *Glas Srpske* (koje financira Vlada Republike Srpske) su pokazale nedvojbenu podršku SNSD-u, dajući toj stranci više od polovice prostora predviđenog u ove svrhe, i ta izvješća su bila samo pozitivne ili neutralne prirode.

V. PRIGOVORI I ŽALBE

U skladu sa najnovijim izmjenama i dopunama Izbornog zakona iz aprila, 2006. godine, proces koji se tiče prigovora i žalbi je izmijenjen.¹⁰ Ove revizije su uzrokovale manju zabunu kod podnosioca prigovora; kao rezultat, veliki broj prigovora je neispravno podnesen (Centralnoj izbornoj komisiji), tokom perioda izvještavanja. CIK je prosljedila te prigovore kompetentnim organima i u skladu sa tim izvjestila podnosiocima prigovora.¹¹ Iako je obrada određenih izbornih prigovora od strane Općinskih izbornih komisija novina na ovim izborima, Općinske izborne komisije su općenito pokazale dobro razumijevanje i profesionalnost u izvršavanju svoje uloge u cijelom procesu.

Tokom perioda izvještavanja, CIK je razmotrila 9 žalbi na odluke Općinskih izbornih komisija kada su u pitanju imenovanja članova biračkog odbora. U nekim slučajevima, podnosioci žalbi su propustili krajnji rok od sedam dana za imenovanje kandidata za biračke odbore. Iako je CIK odbila takve žalbe, ipak je priznala da u njihovim odredbama to pitanje nije dovoljno pojašnjeno (način računanja rokova), te je shodno tome Komisija odlučila da ih ispravi. Ostale žalbe na članstvo u biračkim odborima dovode u pitanje transparentnost procesa imenovanja i raspodjele vodećih pozicija (predsjednika ili njihovih zamjenika). CIK je odbila sve takve prigovore kao neosnovane i nepravovremene, zaključivši da su Općinske izborne komisije djelovale u skladu sa zakonom.

Kao prvostepena instanca Centralna izborna komisija je razmotrila dva prigovora koja su ukazivale na upotrebu jezika mržnje u kampanji. Oba prigovora su jednoglasno odbijena kao neosnovana. S obzirom na nejasno značenje izraza “jezik mržnje” u izbornom zakonu, Centralna izborna komisija zadržava diskreciju na šire tumačenje ovog termina i svaki slučaj proučava pojedinačno.

Centralnoj izbornoj komisiji je također podnesen prigovor o navodnoj zloupotrebi javnih sredstava od strane jednog kandidata kojem već traje mandat. Umjesto da se razmatra na otvorenom zasjedanju prigovor je jednostrano odbačen pismom Predsjedavajućeg Centralne izborne komisije; o ovom osjetljivom, zabrinjavajućem slučaju nije donesena zajednička odluka. Također valja primijetiti da postojeći izborni zakon nema odredbi kojima se sprečava zloupotreba javnih sredstava od strane kandidata kojima traje mandat.

Tokom perioda na koji se izvještaj odnosi samo je jedna žalba podnesena Apelacionom odjelu Suda BiH. Žalba se odnosila na odluku kojom se odbija osnivanje biračkog mjesta u jednoj izbornoj jedinici. Apelacioni odjel Suda BiH odbacio je žalbu kao neosnovanu.

Pored toga, Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), kojoj je zadatak da se brine za kršenje pravila emitiranja za vrijeme izbora, obavijestila je Izbornu posmatračku misiju OSCE/ODIHR da je primila deset prigovora vezanih za medije. Izborna posmatračka misija se tek treba sastati sa RAK-om kako bi dobili dodatne informacije koje se tiču ovih prigovora.

¹⁰ Značajno je spomenuti da je Vijeće za izborne prigovore i žalbe raspušteno i da su njegove funkcije dodijeljene općinskim izbornim komisijama i Centralnoj izbornoj komisiji. Uz to, Centralna izborna komisija je usvojila *Uputstvo za rješavanje po prigovorima i žalbama* u kojem su neka od pitanja u ovom procesu pojašnjena.

¹¹ Ovo je naročito vezano za uništavanje izbornih plakata (prosljedeno od Centralne izborne komisije nadležnim općinskim izbornim komisijama) i prigovore vezane za prekršaje elektronskih medija (Centralna izborna komisija prosljedila RAK-u)

VI. DOMAĆI POSMATRAČI

25 domaćih nevladinih organizacija (NVO) zatražile su akreditiranje za predstojeće izbore koji će se održati 01.10.2006. Centralna izborna komisija je odobrila akreditiranje svim organizacijama koje su se prijavile; tako će 3.893 lokalna nepristrasna posmatrača pratiti izborni proces na dan izbora. Pored toga CIK je akreditirala i 80 stranačkih posmatrača, nominiranih od 12 stranaka za nadgledanje rada Centralne izborne komisije i Glavnog centra za prebrojavanje glasova u Sarajevu.¹²

Mreža nevladinih organizacija OKO će koordinirati aktivnosti određenog broja domaćih nevladinih organizacija vezanih za posmatranje izbora na području cijele države. Međutim, opseg djelovanja i korištena metodologija svake pojedinačne grupe su veoma različiti.

VII. AKTIVNOSTI IZBORNE POSMATRAČKE MISIJE OSCE/ODIHR

Voditelj Izborne posmatračke misije OSCE/ODIHR i drugi članovi misije i dalje se nastavljaju susretati sa izbornim komisijama, političkim strankama, kandidatima, službenicima na državnom i entitetskom nivou, medijima, predstavnicima građanskog društva i drugim akterima iz cijele zemlje. Dugoročno angažirani posmatrači su se sastali sa članovima većine Općinskih izbornih komisija te uspostavili veze sa domaćim vlastima, političkim strankama, predstavnicima građanskog društva i medijima na regionalnom nivou.

Drugi informativni sastanak za predstavnike diplomatskih misija i međunarodne organizacije planiran je za 21.09. Počele su pripreme za dolazak kratkoročno angažiranih posmatrača.

¹²

Stranački posmatrača na biračkim mjestima akreditiraju se na nivou općinske izborne komisije.